

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 6ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1986

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΡΥΠΙΑΝΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.— **Ἡ διατήρησις τῆς ἀνεργίας παρὰ τὸν πληθωρισμὸν καὶ παρὰ τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον**, ὑπὸ τοῦ Ἀντεπιστέλλοντος Μέλους τῆς Ἀκαδημίας κ. Δημητρίου Ι. Δελιβάνη*.

Κύριε Πρόεδρε, Κύριοι Ἀκαδημαῖκοί, Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Ἐπιστεύετο ἄλλοτε ὅτι ἀνεργία δὲν νοεῖται, ὅταν ἐπικρατῇ πληθωρισμὸς καὶ ὅταν σημειοῦται οἰκονομικὴ πρόοδος. Ἐν τούτοις ἀπὸ τὸ 1981 ἐμειώθη μὲν ὁ πληθωρισμὸς, ἀλλὰ ἐσημειώθη οἰκονομικὴ πρόοδος εἰς τὸ πλαίσιον τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας, ἐνῶ κατὰ τὰ ἔτη 1974-80 ὁ πληθωρισμὸς ἦτο ἔντονος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀντιπληθωρισμοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὅμως τῆς ἀνατιμῆσεως τῶν ὑγρῶν καυσίμων καὶ τῆς τότε προβλέψεως περὶ συνεχίσεως αὐτῆς καὶ εἰς τὰ ὑγρά καύσιμα καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος εἶχεν οὐσιαστικῶς περιορισθῆ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἡ διατήρησις τοῦ ρυθμοῦ προόδου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνεχισθῆ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν ἐτῶν 1950-72, ὅτε ἡ δραστηριότης τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας ἦτο σημαντικὴ καὶ ἀνοδική. Ἐχρειάζετο διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν καταστροφῶν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τὸν ἐκσυγχρονισμόν τῶν ἐγκαταστάσεων παραγωγῆς καὶ μεταφοῶς, αἱ ὁποῖαι εἶχον παραμεληθῆ, κυρίως εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, 1939-49, μὲ στόχον τὴν ἐξοικονόμησιν ἐργατικῶν δυναμικῶν, τὸν ἀνασχηματισμόν τῶν ἀποθεμάτων εἰς τὸ ἐκάστοτε θεωρούμενον κανονικὸν ἐπίπεδον, τὴν συνεχῆ διόγκωσιν τῶν κοινωνικῶν δαπανῶν καὶ τὴν προσπάθειαν βελτιώσεως τῆς ὑποδομῆς.

---

* D. J. DELIVANIS, **Unemployment despite inflation and despite economic growth.**

Ἀντιθέτως κατὰ τὴν τελευταίαν δωδεκαετίαν αἱ καταστροφαὶ τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ἔχουν ἀποκατασταθῆ, αἱ καταστροφαὶ τῶν τοπικῶν πολέμων ὡς τοῦ Λιβάνου, τοῦ Ἰράκ καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν δὲν ἀποκαθίστανται ἀκόμη, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν ἐτελείωσαν ἀκόμη, ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῶν ἐγκαταστάσεων συνεχίζεται ἀλλὰ μὲ πολὺ μειωμένον ρυθμὸν, διότι ἔγινε ριζικὴ ἀνανέωσις κατὰ τὰ ἔτη 1950-72, εἰς τὸ πλαίσιον δὲ τῆς προσπαθείας ἐξοικονομήσεως ἐργατικῶν δυναμικῶν, ὑγρῶν καυσίμων, πρώτων ὑλῶν καὶ ἡμικατεργασμένων προϊόντων, τῆς ἀντικαταστάσεως συχνὰ τῶν ὑγρῶν καυσίμων ὑπὸ στερεῶν καυσίμων, ἀρκεῖ νὰ μὴ προκαλῆται ὑπερβολικὴ ρύπανσις τοῦ περιβάλλοντος. Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀνωτέρω χρειάζονται ἐπενδύσεις, αἱ ὁποῖαι, παρὰ τὴν εἰς μεγάλην κλίμακα χρησιμοποίησιν μηχανῶν, προκαλοῦν ἀπασχόλησιν ἐργατικῶν δυναμικῶν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ περιορίζουν τὴν ἀνεργίαν. Θὰ ἐλέγομεν ὅτι ἡ παγκόσμιος οἰκονομία ἔφθασε συνεπείᾳ τῆς ἐξοικονομήσεως ἐργατικῶν δυναμικῶν καὶ συνεπείᾳ τῆς προοιούσης αὐτοματοποιήσεως τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας εἰς τὴν κατάστασιν, τὴν ὁποῖαν οἱ ἐργαζόμενοι ἐφοβοῦντο πρὸ 150 ἐτῶν περίπου, ὅτε ἤρχισεν ἡ εἰς μεγάλην κλίμακα χρησιμοποίησις μηχανῶν. Ἡ κατάστασις τότε διωρθώθη βαθμιαίως χάρις εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐνεργοῦς ζήτησεως, τὴν ὁποῖαν προεκάλεσεν ἡ κατασκευὴ τῶν σιδηροδρόμων, ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἰστιοφόρων πλοίων διὰ τῶν ἀτμοπλοίων, ἡ αὔξησις τῶν ἐπενδύσεων, ἡ δημιουργία τῶν ἀποικιῶν, ἡ αὔξησις τῶν ἐξοπλισμῶν, ὁ ἐξηλεκτρισμὸς κ.ο.κ.

Εἰδικῶς εἰς τὴν ἐποχὴν μας εἰς ἀρκετὰς χώρας ἡ ἀνεργία ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν ἀπαγόρευσιν ἀπολύσεως πλεονάζοντος ἐργατικῶν δυναμικῶν, ἡ ὁποία ὠθεῖ πολλοὺς ἐργοδότες νὰ μὴ προσλαμβάνουν προσωπικόν, ἔστω ὅταν χρειάζεται. Προτιμοῦν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἐκτέλεσιν παραγγελιῶν, ἢ νὰ προσφεύγουν εἰς ὑπερωρίας, ὁσάκις δὲν ἀπαγορεύονται, ἢ νὰ προβαίνουν εἰς ἐπενδύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπιτρέπουν τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἐργατικῶν δυναμικῶν διὰ κεφαλαίου μὲ δυσμενέστατα ἀποτελέσματα ἀπὸ ἀπόψεως ἀπασχολήσεως ἐργατικῶν δυναμικῶν καὶ ἰσοζυγίου πληρωμῶν εἰς χώρας μὲ διάθρῳσιν σχετικὴν πρὸς τὴν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς χώρας τινὰς τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης γίνεται ἐνσυνειδήτως χρησιμοποίησις ἐργατικῶν δυναμικῶν περισσοτέρου τοῦ ἀναγκαίου, ὅπως ἔγινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα 1941-44 καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ 1982.

Παραλλήλως ὁσάκις ἐπιβάλλεται τὸ κλείσιμον παραγωγικῶν μονάδων, εἴτε διότι δὲν ὑπάρχει πλέον ζήτησις τῶν προϊόντων των, εἴτε διότι δὲν εἶναι πλέον ἱκαναὶ νὰ ἀνταγωνισθοῦν, τὸ θέμα ἀπορροφήσεως ὅσων οὕτω καθίστανται ἀνεργοί, ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἐρέυνης καὶ προσπαθείας ἐπιλύσεως πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀνεργίας τῶν θιγομένων, αὐτῶν τῶν ἰδίων, τῶν ὀργανώσεών των, τῶν ἐργοδοτῶν των, τέλος τῶν ἀρμοδίων διοικητικῶν καὶ κυβερνητικῶν παραγόντων. Εἰς τὴν ἀ-

δυναμίαν άπορροφήσεως τών άνέργων συμβάλλει πολύ, ιδίως εις την Εύρώπην, ή κατηγορηματική άρνησις τών άπασχολουμένων αλλά και τών άνέργων να δεχθοϋν μείωσιν τών άποδοχών των, να ενδιαφεροϋν δια αύξησιν τής παραγωγικότητός των και να φροντίσουν δια την βελτίωσιν τής θέσεως τοϋ έργοδότη των, όπως γίνεται εις μεγάλην κλίμακα εις την 'Ιαπωνίαν και εις αρκετά σημαντικήν κλίμακα εις την Βόρειον 'Αμερικήν, όπως π.χ. με μεγάλην έπιτυχίαν εις την βιομηχανίαν Chrysler.

'Εν όψει τών άνωτέρω φαίνεται άπαραίτητον να αύξήση ή ζήτησις, ιδίως τών βιομηχανικών προϊόντων και τών ύπηρεσιών εκ μέρους τών κατοίκων τών αναπτυσσομένων χωρών, ήτις όμως προϋποθέτει την έξασφάλισιν τής αναγκαίας χρηματοδοτήσεως δι' ενός νέου σχεδίου Marshall με πόρους τών ανεπτυγμένων χωρών τής Δύσεως και τής 'Ανατολής. 'Ερωτάται με ποία κριτήρια θα γίνη ή μεταξύ τούτων διανομή τοϋ σχετικου βάρους και πώς θα γίνη ή διανομή τής σχετικής ώφελείας μεταξύ τών χωρών, αι όποϊαι θα χρηματοδοτηθοϋν κατά τά άνωτέρω. 'Ερωτάται επίσης ποίος όργανισμός θα έπωμισθῆ το σχετικόν έργον. Προφανώς θα είναι ή Διεθνής Τράπεζα τών Διεθνών Διακανονισμών ή μία τών θυγατέρων τής Παγκοσμίου Τραπεζης. Φυσικά τά πολιτικά προβλήματα εκ τής χρηματοδοτήσεως δια τās χώρας, αι όποϊαι θα ώφεληθοϋν, αν τεθῆ εις κίνησιν τιαύτη διαδικασία, δέν θα λυθοϋν εύχερως. 'Υπάρχει δυνατότης άντλήσεως χρησίμων και πολυτίμων σκέψεων από το τελευταίον έργον τοϋ 'Ακαδημαϊκου 'Αγγέλου Θ. 'Αγγελοπούλου «'Ενα παγκόσμιον σχέδιο για την άπασχόληση-ό Κεϋνσιανισμός σε διεθνῆ κλίμακα» δια τον τρόπον έφαρμογής χωρις να παραβλεφθοϋν αι δυσκολίαι έφαρμογής από άπόψεως τεχνικής, οικονομικής και πολιτικής. Αύται πάντως ανεξαρτήτως τής βαρύτητός των θα είναι σχετικώς μικραί, αν με έπιτυχή αντιμετώπισιν των έπιτευχθῆ ή μείωσις τής άνεργίας με τους τόσο δυσμενεϊς οικονομικούς, πολιτικούς και ψυχολογικούς άντικτύπους της και ή βελτίωσις τών βιοτικών συνθηκών τών άνέργων, οι όποϊοι θα εύρουν άπασχόλησιν εις τās ανεπτυγμένας και εις τās αναπτυσσομένας χώρας.

'Ο 'Ακαδημαϊκός 'Αγγελος 'Αγγελόπουλος προτείνει την διακοπήν τής καταβολής τών χρεωλυσιών επί πέντε έτη εκ μέρους τών αναπτυσσομένων χωρών, αι όποϊαι δέν εξάγουν πετρέλαιον και την καταβολήν των εκ τών ύστέρων εντός δέκα πέντε έτών εν συνδυασμῶ προς την χορήγησιν επί πέντε έτη εκ μέρους τών ανεπτυγμένων χωρών τής Δύσεως εις τās αναπτυσσομένας χώρας 30-50 δισεκατομμυρίων δολλαρίων έτησίως άτόκως με εν συνεχεία επί δέκα πέντε έτη έτήσιον τόκον 5%. 'Η πρότασις αύτη άπευθύνεται μόνον προς τās ανεπτυγμένας χώρας τής Δύσεως και όχι προς τās χώρας τοϋ 'Ανατολικου Συνασπισμοϋ. 'Η έφαρμογή

από πολιτικής απόψεως δὲν φαίνεται οὕτως εὐχερής. Ἐπίσης ἡ χορήγησις δανείων ἀτόκων μὲν ἐπὶ πενταετίαν καὶ μετὰ μὲ ἐτήσιον τόκον 5% ἐπὶ δέκα πέντε ἔτη δὲν θὰ εἶναι εὐπρόσδεκτος, ὅταν ὁ πληθωρισμὸς εἰς τὴν Ἑλβετίαν εἶναι 3-4% καὶ ὅταν τὰ ἀγοραῖα ἐπιτόκια εἶναι πολὺ ὑψηλότερα. Δυσχερῶς θὰ πεισθοῦν αἱ τυχόν δανειοδοτούμενοι κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναπτυσσόμενοι χῶροι νὰ μὴ διαθέτουν ὅτι θὰ ἐξοικονομοῦν διὰ ἐξοπλισμούς, διότι θὰ ἐπικαλεσθοῦν ὅτι εἶναι κυρίαρχοι. Οἱ προτεινόμενοι διὰ τὴν ὡς ἄνω χρηματοδότησιν πόροι εἶναι ἡ φορολογία τῶν κεντρικῶν τραπεζῶν ἐπὶ τοῦ κέρδους ἐκ τῆς ἀνατιμήσεως τῶν εἰς χρυσὸν ἀποθεμάτων των, φορολογία χαμηλὴ τοῦ ἐξαγομένου πετρελαίου, φορολογία τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν δανείων τῆς Εὐρωαγορᾶς, τέλος καταβολὴ 0,35% τοῦ ἀκαθαρίστου ἐγγωρίου προϊόντος τῶν βιομηχανικῶν χωρῶν τῆς Δύσεως, ὅταν μόνον αἱ σκανδιναβικαὶ χῶροι συμμορφοῦνται πρὸς τὴν παλαιὰν ἀπόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν καὶ δὲν φαίνεται ὅτι θὰ συγκεντρωθοῦν εὐχερῶς, ἂν μάλιστα αἱ χῶροι τοῦ Ἀνατολικοῦ Συνασπισμοῦ δὲν καλοῦνται νὰ εἰσφέρουν.

Μία ἄλλη μέθοδος καταπολεμῆσεως τῆς ἀνεργίας θὰ ἦτο ὁ περιορισμὸς ὑποχρεωτικῶς τῶν ὥρῶν ἐργασίας καὶ τῶν ἀπολαυῶν τῶν ἤδη ἀπασχολουμένων μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ ὀμιλῶν ἠσχολήθη εἰς πραγματεῖαν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐθνικὴ Ἀνασυγκρότησις» τὸ 1983. Ἐτονίσθη καὶ ἀνελύθη ἐκεῖ: Α ὑποποίας προϋποθέσεις ὁ περιορισμὸς τῶν ὥρῶν ἐργασίας καὶ τῶν ἀπολαυῶν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μείωσιν τῶν ἀνέργων, Β πῶς θὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ συγκατάθεσις τῶν ἤδη ἀπασχολουμένων, ἂν βεβαιωθοῦν ὅτι μειοῦται ἡ πιθανότης νὰ καταστοῦν ἀνεργοί, Γ πῶς οἱ ἐργοδῶταί θὰ συμβάλουν σχετικῶς, ἀφοῦ θὰ αἰσθάνωνται τὸν πειρασμὸν παρὰ τὴν μείωσιν τῶν ὥρῶν ἐργασίας καὶ τῶν ἀμοιβῶν τοῦ προσωπικοῦ των νὰ μὴ προσλάβουν πρόσθετον προσωπικόν, Δ πῶς θὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, Ε διὰ τί θὰ πρέπη νὰ φορολογηθοῦν τὰ ἐπιδόματα ἀνεργίας, ΣΤ πῶς θὰ ἀποφευχθῇ ἡ εἰς τὴν παραοικονομίαν πρόσθετος ἀπασχόλησις ὅσων θὰ ἐργάζωνται ὑποχρεωτικῶς ὀλιγώτερον εἰς τὴν κυρίαν των ἀπασχόλησιν, Ζ πῶς θὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ ἀπροθυμία ἀπασχολήσεως εἰς ἐσπερινὰς καὶ νυκτερινὰς βάρδιας, Η πῶς θὰ ἐξευρεθοῦν οἱ εἰδικοί καὶ οἱ τεχνικοί, οἱ ὁποῖοι θὰ λείψουν, ἂν περιορισθῇ ἡ διάρκεια τῆς ἀπασχολήσεώς των, Θ ποῖοι θὰ εἶναι οἱ πολιτικοὶ ἀντίκτυποι ἐνὸς τοιοῦτου μέτρου, Ι πῶς θὰ διαμορφωθῇ τὸ γενικὸν συμπέρασμα.

Ἡ ἀπλὴ ἀπαρίθμησις τῶν ὡς ἄνω ἐρωτημάτων ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ μέτρον αὐτὸ χρειάζεται συγχρόνως πολλὰς προϋποθέσεις διὰ νὰ ἐπιτύχῃ. Χρειάζεται πρὸ παντὸς κυβέρνησις ἀποφασισμένη νὰ τὸ ἐπιβάλλῃ, ἔστω μὲ θυσίαν τῆς δημοτικότητός της, μὲ τὴν ἱκανότητα νὰ τὸ προπαγανδίξῃ ὅπως πρέπει καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον πειστικόν, ἱκανὸν νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς πολλὰς δυνατὰς ὄχι

δὲ ἀβασίμους ἀντιρρήσεις ὅχι βεβαίως ὅσων τώρα εἶναι ἀνεργοὶ ἀλλὰ αὐτῶν οἱ ὁποῖοι τώρα εἶναι ἀπησχολημένοι. Αὐτοὶ θὰ αἰσθάνωνται ὅτι τοὺς ζητεῖται νὰ παραιτηθοῦν πλεονεκτημάτων, τὰ ὅποια τοὺς ἐξησφάλισαν ἀπεργίαι, ἀγῶνες καὶ παντοειδεῖς προσπάθειαι συνδυασμένοι μὲ στερήσεις καὶ μὲ ἐνοχλήσεις. Φυσικὰ αὐτοὶ παραβλέπουν πλήρως ὅτι δύνανται νὰ καταστοῦν κάποτε ἀνεργοὶ, πρὸ παντὸς ἂν ἐνισχυθῇ ἡ ροπὴ τῶν ἐργοδοτῶν νὰ ἀντικατασταθοῦν οἱ ἐργαζόμενοι διὰ μηχανῶν. Οὕτως εἰς τὴν Εὐρώπῃ δὲν θὰ πρέπη νὰ ἀναμένεται ἐπιτυχία ἀξιόλογος, ἐκτὸς ἂν οἱ ἐργαζόμενοι ἀποκτήσουν τὴν νοοτροπίαν καὶ τὴν ἐθελουσίαν τῶν Ἰαπώνων καὶ τῶν Βορειοαμερικάνων συναδέλφων των.

Ἀπομένει κατὰ ταῦτα ἡ πρότασις τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀγγέλου Ἀγγελοπούλου παρὰ τὰς δυσχερεῖας ἐφαρμογῆς της, τὰς ὁποίας ἐπιτροχάδην ὁ ὁμιλῶν ἀνέφερε καὶ ἐπεσήμανε. Αὐταὶ εἶναι τοσούτω μᾶλλον μεγάλαι, διότι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ ἔτη ὁ κίνδυνος καταρρέουσας δὲν φαίνεται ἄμεσος, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι αἱ κυβερνήσεις συγκινοῦνται καὶ ἀντιδροῦν μόνον τότε, ἀγνοοῦν δὲ τὰς εὐστόχους παρατηρήσεις καὶ συμβουλὰς, τὰς ὁποίας ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Ξενοφῶν Ζολώτας μὲ τὸ διεθνὲς κύρος του πλέον ἢ ἅπαξ ἔκαμε μὲ μεγάλην ἀπήχησιν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

S U M M A R Y

Unemployment despite inflation and despite economic growth

Whilst the world economy has recovered from the setback caused by the increase of the oil price in 1974 and in 1979-80 and whilst inflation at a reduced rate continues unemployment is still rather substantial. Those countries where a waste of labour force is constant constitute an exception. It may be said that the world economy reached with the substantial growth of productivity, the expansion of the use of automatic machinery and female employment on a great scale the stage feared by the workers in the first half of the XIXth century when the introduction of machinery on a big scale was carried out. Unemployment is intensified by the prohibition in many countries to dismiss redundant employees and workers as it discourages the engagement of staff when needed. The reemployment of those dismissed is a problem for those concerned, for their former employers and for the government.

It seems that the best solution would be the increase of consumption and of investment in the third world countries provided finance becomes

available. Professor Angelos Angelopoulos made in this connection a proposal whose further elaboration is needed as certain conditions are not market conform. Professor X. Zolotas also stressed the necessity of investment but usually the governments concerned act only when a crisis develops and this is not yet the case. The reduction of the working time and of the rewards of those employed seems unavoidable to fight unemployment of course in combination with the settlement of the debt problems of a number of countries of the third world and of the Eastern bloc provided the fixing of the contribution of each of the various developed countries independently of their political ideology proves possible.

Υστερα έλαβαν τόν λόγο οί 'Ακαδημαϊκοί κ.κ. "Αγγ. 'Αγγελόπουλος, Ε. Ζολώτας, 'Ι. Ξανθάκης, Ν. Λούρος, Π. Κανελλόπουλος, 'Ι. Παπαδάκης και Κ. Δεσποτόπουλος.

Ο 'Ακαδημαϊκός κ. 'Ιωάννης Παπαδάκης είπε τά εξής:

Εξετάζοντας τήν άνεργία, όχι σάν 'Ελληνικό, αλλά σάν παγκόσμιο φαινόμενο, στίς προηγμένες οικονομικά χώρες, είμαι πολύ άπαισιόδοξος. Μοῦ φαίνεται, πώς ή άνεργία θά αύξάνει συνεχώς. Καί τοῦτο, γιατί τά οικονομικά μέτρα πού συνιστῶνται και λαμβάνονται, δέν όμιλῶ για τήν 'Ελλάδα, αλλά για τήν παγκόσμια οικονομία, έχουν άκριβώς σάν άποτέλεσμα νά αύξάνουν τήν άνεργία και τή φτώχεια.

Η παραγωγή είναι άπάντηση στη ζήτηση, παράγομε γιατί έλπίζομε νά πουλήσομε. Με τή λιτότητα ελαττώνεται ή άγοραστική ικανότητα τοῦ λαοῦ, έχουμε κρίση και άνεργία. Ήπαναλαμβάνεται τό ίδιο λάθος πού γινόταν με τήν κρίση τοῦ 1929, προιοῦ έλθει ό Ροῦζβελτ και εφαρμόσει τήν Κεϋνσετακή θεωρία τῆς αύξησης τῆς ζήτησης. Βέβαια σήμερα ή δομή τῆς διεθνούς οικονομίας είναι διάφορος. Ήάν αύξηθοῦν τά εισοδήματα τοῦ πληθυσμοῦ, θά επωφεληθοῦν εκείνοι, πού όρίζουν τίς τιμές, θά τίς αύξήσουν περισσότερο από τήν αύξηση τῶν εισοδημάτων, και τό άποτέλεσμα θά είναι αντίθετο. Χρειάζεται νά αύξηθοῦν τά εισοδήματα τοῦ πληθυσμοῦ, χωρίς νά αύξηθεῖ ό πληθωρισμός.

Πολλοί υποστηρίζουν, ότι για νά πολεμηθεῖ ή άνεργία θά πρέπει νά αύξηθοῦν οί επενδύσεις. Ήλλά ποιός θά ανοίξει νέα εργοστάσια, νέες δουλειές, όταν εκείνες πού υπάρχουν κλείνουν, γιατί δέν υπάρχει ζήτηση; Καί ποιός θά διαθέσει κεφάλαια, για νά κάμει άμφιβόλο επιτυχίας επενδύσεις, όταν μπορεῖ νά καταθέσει τά χρήματα του στο έξωτερικό με 10% τόκο; Όσο για τήν αύξηση τῆς παραγωγικότητας είναι άσφαλώς μεγάλη πρόοδος, γιατί επιτρέπει νά παράγομε περισσότερα αγαθά με λιγότερη εργασία. Ήλλά γιατί νά αύξήσομε τήν παραγωγή, όταν εκείνη πού παρά-

γεται δὲν πουλιέται; Καὶ πῶς θὰ πολεμήσομε τὴν ἀνεργία, ἐλαττώνοντας τὴν ἀνάγκη, καὶ συνεπῶς τὴ ζήτηση ἐργασίας;

Νὰ αὐξήσομε τὴ συναγωνιστικότητα εἶναι ἀσφαλῶς σπουδαῖο. Ἄλλὰ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἢ μία χώρα περνάει τὴν κρίση καὶ τὴν ἀνεργία στὴν ἄλλη. Ἡ παγκόσμια κατάσταση δὲν βελτιώνεται. Οἱ οἰκονομικῶς ἀδύνατοι ὑποφέρουν περισσότερο, χωρὶς μ' αὐτὸ νὰ ἀνακουφίζεται αἰσθητῶς ἡ οἰκονομία τῶν ἰσχυρῶν. Μὲ τὴν ὑπερχρέωση τῶν («ὑπὸ ἀνάπτυξη») χωρῶν καὶ τὴν αὕξηση τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ τόκου, οἱ («ὑπὸ ἀνάπτυξη») χῶρες δὲν μποροῦν πιά νὰ ἀγοράσουν σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τὴ διεθνή ἀγορά. Καὶ αὐτὸ βέβαια μειώνει τὴ ζήτηση καὶ αὐξάνει τὴν ἀνεργία, ἐνῶ συγχρόνως καταδικάζει τὶς («ὑπὸ ἀνάπτυξη») χῶρες στὴ φτώχεια, τὴν πείνα, καὶ ἐξαφανίζει κάθε ἐλπίδα ἀνάπτυξης.

Μετὰ τὴν παρέμβαση τῶν κ.κ. Ξανθάκη, Λούρου καὶ Ζολώτα, ὁ κ. Παπαδάκης, συνεχίζοντας τὴν παρέμβασή του λέγει, ὅτι στὴν Ἀργεντινὴ μέχρι Ἀπριλίου 1985 εἶχαν πληθωρισμό, πού εἶχε φθάσει τὰ 20-50% μηνιαίως (500% ἐτησίως). Ἐφαρμόσθηκε τὸ Plan Austral, μὲ τὸ ὁποῖο ἀπαγορεύθηκε κάθε αὕξηση τιμῶν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, καὶ ἡμερομισθίων ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ὁ πληθωρισμὸς περιορίσθηκε ἀμέσως σὲ 1-4% μηνιαίως (20-50% ἐτησίως). Παρὰ τὸ γεγονὸς, ὅτι τὰ ἐργατικά σωματεῖα διαμαρτύρονται καὶ ἔγιναν ἐπανειλημμένα γενικὲς ἀπεργίες, ὁ κόσμος ἔμεινε τόσο εὐχαριστημένος, ὥστε στὶς ἐκλογὲς πού ἔγιναν πρὸ ὀλίγου, ἡ κυβέρνηση αὕξησε τὴν πλειοψηφία της, καὶ στὶς βολιδοσκοπήσεις τῆς κοινῆς γνώμης, ἡ δημοτικότητα τοῦ προέδρου ἔφθασε τὰ 65%. Ὁ κόσμος ὑποφέρει, ἀλλὰ τουλάχιστον ἔχει σταθερότητα, καὶ ἔπαυσε νὰ χειροτερεύει ἡ κατάσταση.

Ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ κ. Ξανθάκης, ὅτι ἡ σημερινὴ κρίση ὀφείλεται καὶ στὴν ἄνιση ἀνάπτυξη τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, ὅτι δηλ. προόδευσαν πολὺ ὀρισμένες τεχνολογίες, ἐνῶ ἔμειναν πίσω ἄλλες ἐπιστῆμες, εἶναι πολὺ ἀληθινό. Μὲ τὴ σημερινὴ τεχνολογία, 5% τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀρκεῖ γιὰ νὰ παράγει, μὲ μεγάλη ἀφθονία, ὅλα τὰ γεωργικὰ προϊόντα πού χρειάζεται μιὰ κοινωνία. Πρὶν ἀπὸ 100 χρόνια, ἀκόμη καὶ σήμερα σὲ μερικὲς χῶρες, χρειάζονταν 80-90%. Γιὰ τὴν παραγωγή ὅλων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, γιὰ ὑψηλὸ ἐπίπεδο ζωῆς, χωρὶς βέβαια παράλογες πολυτέλειες, θὰ ἀρκοῦσαν ἄλλα 5%. Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ ἔγινε τὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες. Ἡ οἰκονομικὴ ὁμῶς ὀργάνωση τῆς κοινωνίας, δὲν προσαρμόσθηκε πρὸς αὐτὲς τὶς ἄνευ προηγούμενου νέες συνθῆκες. Θέλομε νὰ λύσομε τὰ ζητήματα, μὲ τὶς ἰδέες πού διατύπωσε ὁ Smith τὸν 18ο αἰῶνα, ἢ ὁ Marx πρὸ 130 ἐτῶν. Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία, ὅτι καὶ οἱ δύο ἦταν ἀπὸ τὶς καλλίτερες διάνοιες, πού ἐμφανίσθηκαν στὴν παγκόσμια ἱστορία. Ἄλλὰ δὲν μποροῦσαν οὔτε νὰ φαντασθοῦν τὴν τεχνολογικὴ πρόοδο, πού γενικεύθηκε τὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες.

Ἐπὶ πλέον οἱ σημερινοὶ ἐπιστήμονες εἴμεθα ὑπερβολικὰ εἰδικευμένοι, εἰς βάρος τῆς γενικότερης μόρφωσης. Εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ λύσουμε πολυπλοκώτατα λεπτομερειακὰ προβλήματα, ἀλλὰ ἀδιαφοροῦμε καὶ ἀγνοοῦμε τὰ γενικότερα, ἀκόμη καὶ στὴν εἰδικότητά μας. Γι' αὐτὸ μοῦ φαίνεται, ὅτι τὸ ἐπιστημονικὸ κατεστημένο φέρνει κι' αὐτὸ εὐθύνη γιὰ τὴ σημερινή κατάσταση, καὶ τὴν καταστροφή στὴν ὁποία ὀδηγεῖ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ κ. Λοῦρος ἔθιξε ἓνα σπουδαιότατο ζήτημα. Βεβαίως δὲν πρέπει νὰ ἀπαγορευθεῖ στίς γυναῖκες νὰ ἐργάζονται. Ἀλλὰ οἱ γυναῖκες ποὺ ἔχουν παιδιά νὰ ἀναθρέψουν, θάπρεπε νὰ δικαιοῦνται νὰ παύσουν νὰ ἐργάζονται μερικὰ χρόνια, χωρὶς μείωση τῶν εἰσοδημάτων τους. Δὲν λείπουν ἐργατικὰ χέρια, ἀλλὰ λείπουν μάνες γιὰ τὰ παιδιά.

Ὅπως εἶπε ὁ πρόεδρος κ. Κανελλόπουλος, βρισκόμεθα σὲ μιὰ κρίση τοῦ κρατοῦντος οἰκονομικοῦ συστήματος. Χρειαζεται ὄχι βέβαια ἀνατροπή, ἀλλὰ ἀναπροσαρμογή. Τὸ νὰ ἀνήκουν οἱ ἐπιχειρήσεις σὲ ἰδιωτικὲς ἐταιρεῖες, ποὺ ἐπιδιώκουν τὸ κέρδος, εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν παραγωγικότητα καὶ τὴν πρόοδο. Ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνουν οἱ ἀναγκαῖες μεταρρυθμίσεις, ὥστε αὐτὸ νὰ μὴ ὀδηγεῖ στὴν ἀνεργία καὶ φτώχεια τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ σὲ σπατάλη ἐργασίας καὶ φυσικῶν πόρων γιὰ παράλογες πολυτέλειες καὶ ἐξοπλισμούς.

Σχετικὰ μὲ ὅσα εἶπαν ὁ κ. Ζολώτας καὶ ἄλλοι, γιὰ τὸ ὅτι ἡ αὐξηση τῶν εἰσοδημάτων τῆς μεγάλης πλειονότητας τοῦ πληθυσμοῦ ὀδηγεῖ σὲ πληθωρισμό, ὀφείλω νὰ τονίσω, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ὑποστηρίζω, εἶναι ἡ αὐξηση τῆς ἀγοραστικῆς ἱκανότητας τοῦ πληθυσμοῦ. Γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτὸ πρέπει νὰ αὐξάνουν τὰ εἰσοδήματα, χωρὶς νὰ αὐξάνεται αἰσθητὰ ὁ πληθωρισμός. Μὲ τὴν ἐλεύθερη εἰσαγωγή ξένων προϊόντων αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, γιατί ἡ αὐξηση τῆς ζήτησης ἱκανοποιεῖται μὲ ξένα προϊόντα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ πρόβλημα εἶναι πολὺ δύσκολο, σχεδὸν ἀδύνατο, στὴν περίπτωση τῆς Χώρας μας. Ἡ οἰκονομία μας, κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ κλειστή. Καὶ ἂν λάβομε τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα, χωρὶς συγκατάθεση τῶν ἄλλων, τὸ φάρμακο θὰ εἶναι ἴσως χειρότερο ἀπὸ τὴν ἀσθένεια.

Τέλος ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Κ. Ι. Δεσποτόπουλος** εἶπε τὰ ἑξῆς:

Παρὰ τὴν ὥραία διεύρυνση τοῦ θέματος δὲν ἔγινε μνεῖα δύο σπουδαίων στοιχείων: τοῦ πληθυσμιακοῦ, κρίσιμου ὄχι μόνο γιὰ τὴν παγκόσμια δημογραφικὴ ἰσορροπία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς οἰκονομίες τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν παγκόσμια οἰκονομία, καὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, εἴτε ἀπὸ τὴν ἀλόγιστη ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας καὶ τὶς ρυπαντικὲς προπάντων ἐπιπτώσεις τῆς λειτουργίας της καὶ τῶν ἀποβλήτων της ἐπάνω στὸ φυσικὸ περιβάλλον εἴτε

ἀπὸ τὴν ἄμεση καὶ ραγδαία καταστροφή τῶν δασῶν γιὰ ἐξέυρεση ἀρόσιμων γαιῶν στὶς φτωχὲς προπάντων χῶρες.

Ὅρθά τονίσθηκε ἡ σημασία τοῦ πολιτικοῦ παράγοντος γιὰ τὴ λήψη τῶν ἀναγκαίων μέτρων πρὸς ἀντιμετώπιση τῆς κακῆς τροπῆς τῆς οἰκονομίας. Δὲν τονίσθηκε ὅμως, ὅτι ὁ ἀναγκαῖος στὴν προκειμένη περίπτωση πολιτικὸς παράγων εἶναι κάτι ἀνύπαρκτο σήμερα, ὅτι ἡ πραγματικὴ πολιτικὴ ἐξουσία, δηλαδὴ μὲ ἀρμοδιότητα καὶ μέριμνα οἰκουμενική, δὲν ὑπάρχει, ἐνῶ τὰ σημερινὰ προβλήματα χρειάζονται ν' ἀντιμετωπισθοῦν σὲ παγκόσμια κλίμακα.

Ἰδιαίτερα συγχαίρω τὸν Ἀκαδημαϊκὸ κ. Ἀγγελόπουλο, γιὰ ὅλα ὅσα εἶπε, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ μνεία τοῦ περίφημου χωρίου τῶν *Πολιτικῶν* τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ σχετικοῦ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ αὐτοματισμοῦ στὴν οἰκονομία: «εἰ γὰρ ἡδύνατο ἕκαστον τῶν ὀργάνων κλευσθὲν ἢ προαισθανόμενον ἀποτελεῖν τὸ αὐτοῦ ἔργον, ὥσπερ τὰ Δαιδάλου φασὶν ἢ τοὺς τοῦ Ἡφαίστου τρίποδας, οὓς φησὶν ὁ ποιητὴς αὐτομάτους θεῖον δύεσθαι ἀγῶνας, οὕτως αἱ κερκίδες ἐκέρκιζον αὐταὶ καὶ τὰ πλῆκτρα ἐκιθάριζεν, οὐδὲν ἂν ἔδει οὔτε τοῖς ἀρχιτέκτοσιν ὑπηρετῶν οὔτε τοῖς δεσπότηαις δούλων» (1253 β 33-1254 α1).

Καὶ προσθέτω: Πλησιάζει ἴσως ἡ ὥρα γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα νὰ ἀναθεωρήσει βασικὸ θεσμὸ, διακαθοριστικὸ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων σὲ ὀλόκληρη τὴν Ἱστορία. Μὲ τὴν κοσμοϊστορικὴ συνέπεια τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ αὐτοματισμοῦ στὴν οἰκονομία, ὅταν καὶ ὅσο πραγματοποιηθεῖ, θὰ παύσει νὰ χρειάζεται γιὰ τὴ συντήρηση τῆς ἀνθρωπότητας ἡ τεράστια, ὅπως στὸ παρελθόν, χειρωνακτικὴ προπάντων ἐργασία. Ἀπὸ τὴν ἀδήριτη αὐτὴ ἀνάγκη τῆς εἶχε ἐπιβληθεῖ ὁ θεσμὸς ὁ ἀπάνθρωπος, σὲ ἀκραῖες ἔστω περιπτώσεις, νὰ συναρτᾶται ἀμείλικτα μὲ τὴ συντελεσμένη ἐργασία τοῦ συγκριμένου ἀνθρώπου ἢ ἀπόκτηση ἀπὸ αὐτὸν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ἀκόμη καὶ τῶν ἀπαραιτήτων γιὰ τὴ συντήρηση τῆς ζωῆς του, ὥστε νὰ καταδικάζεται σὲ θάνατο ἀπὸ ἀσιτία ὁ μὴ ἐργαζόμενος. Ἦδη, ἂν μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ αὐτοματισμοῦ παύσει νὰ χρειάζεται ἡ ἐργασία τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, τότε δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐξακολουθήσει ἡ ἰσχὺς τοῦ ἀπάνθρωπου αὐτοῦ θερμοῦ, καὶ πρέπει νὰ ἐπινοηθεῖ καὶ νὰ ἐφαρμοσθεῖ ἄλλος τίτλος γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀναγκαίων στὸν ἄνθρωπο οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ὅπως ἄλλωστε καὶ νὰ ἀντιμετωπισθεῖ τὸ μέγα πρόβλημα τῆς προετοιμασίας μὲ τὴν παιδεία τῶν ἀνθρώπων γιὰ χρῆση ἄξια τοῦ ἐλεύθερου χρόνου των.

Εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ πραγματευθῶ κάπως τὸ σοβαρότατο αὐτὸ πρόβλημα, σὲ μελέτημα, κριτικὸ τοῦ ἔργου τοῦ Marcuse «Ὁ μονοδιάστατος ἄνθρωπος», δημοσιευμένο τὸ 1969 στὸ περιοδικὸ *Archives de Philosophie du Droit*, καὶ ἀναδημοσιευμένο ἐλληνικὰ στὸ βιβλίο μου «Μελετήματα Πολιτικῆς Φιλοσοφίας» (ἔκδ. 4η, 1983, σ. 167-184).